mavi nota

AYLIK MÜZİK VE SANAT DERGİSİ • YIL: 1 • NİSAN 1993 10.000 TL.

SAYI 4

BU SAYIDA:

- nahit eruz
- temel şükrü doğru
- selahattin gündoğdu
- arslan pulathaneli
- rahmi bey (mavi nota)
- sabahaddin volkan
- yekta güngör özden
- gündoğdu sanımer
- mehmet cemil uğurlu
- engin aşkın
- bedri rahmi eyuboğlu

Mavi Nota'dan

Teymur'suz 3 Nisan...

"Hoca'nın 1969 yılında çalıştırdığı Eğitim Enstitüsü korosunun bir provasını izlediğimde, çok sevdiğim Türk Musıkisindeki eksikliğimi daha bir anlayıp ondan ilerde çok şeyler öğrenebileceğimi yakalamıştım. Yıllar birbirini kovalarken yoğun çalışma ortamında lütfedip bizlere de Türk Musıkisini öğretmek üzere zaman ayırmıştı. Kimlere değerli zamanından özveri ile sunmamıştır ki?

Giriftliğini hep bildiğimiz Türk Musıkisinin nazariyatını hoca kadar sadeleştirerek sunabilecek az insan vardır sanırım.

Toplumuna devamlı birşeyler verebilen, ışık tutan bu değerli ağabeyimize çok daha ihtiyacımız varken ayrılığına alışmaya gayret gösteriyoruz. Selam, minnet ve saygıyla anıyorum."

3 Nisan 1985 Çarşamba günü kaybettiğimiz **Ahmet Selim Teymur**'la ilgili bu sözlerin sahibi **mimar Bekir Gerçek**. **Ahmet Selim Teymur**'u birkaç sözcükle anlatan, onun ardından söylenen çok şey vardı. O sözlerden birisi de **Doktor Gündoğdu Sanımer**'e aitti: **"Günümüzün tatsız - tuzsuz, kaba - saba ve yüzeysel yaşamına, o rakik yüreğin, o inceliklerle müzeyyen beynin daha fazla dayanması beklenemezdi. Ardından bıraktığı boşluk, daha uzun süre öylece bomboş duracaktır." Sanımer**, bu sözleri O'nun ölümünün ardından söylemiş ve Kıyı dergisinin Nisan 1986'da çıkan birinci sayısında yayımlanmıştı.

Ahmet Selim Teymur, 20 Nisan 1923 Cuma günü **Trabzon**'da doğmuş, ilk ve orta öğretimini Trabzon'da tamamladıktan sonra **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini** bitirip Trabzon'da yargıçlık görevine başlamıştır. **Ahlat, Eynesil** ve **Giresun**'da çalıştıktan sonra 1958 yılında Trabzon'a gelerek görevine burada devam etmiş, 1977 yılında emekli olduktan sonra tamamen sanatla ilgilenmeye başlayan bu değerli insan **Karadeniz Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümünde, Trabzon Liselerinden Yetişenler Derneğinde** ve **Fatih Eğitim Enstitüsünde** müzik çalışmalarını sürdürerek müzik yaşamımıza hizmet etti. Trabzon'da yazın alanında bir sanat dergisi çıkartılmasında büyük emeği geçti. O'nun kurduğu **KIYI** dergisi bu ay 85'nci sayısını çıkartmıştır. Birçok öğrenci yetiştirdi. Türk Musıkisi alanında yazmış olduğu üç ciltlik kitabı son derece önemli bir eserdir. Bu değerli insanı 3 Nisan 1985 Çarşamba günü kaybettik. **Ahmet Selim Teymur** son günlerinde, yayımlanan üç ciltlik **Türk Musıkisi** adındaki kitabını tek bir kitapta toplamak için çalışıyordu. **Ahmet Selim Teymur, Şehnaz Gülnaz** ve **Itrî Teymur**'un babasıydı. Hattatlığı, ciltciliği ve uzun bir dönem gazetecilik hayatının yanı sıra bestekârlığı da vardı. Ancak bestelerini gün ışığına çıkartmamıştır. Nisan ayında yitirdiğimiz bu büyük değerimizi saygıyla anıyoruz. **Rıfat Ayaydın** (20.4.1974), **Şefik Gürmeriç** (30.4.1967), **Neşet Halil Öztan** (7.4.1956), **İhsan Rıfat Hanım** (4.4.1926), **Kemal Emin Bara** (10.4.1957), **Münir Nurettin Selçuk** (27.4.1981), **Hâfız Burhan Sesyılmaz** (18.4.1943), **Hüseyin Avni Aktuç** (15.4.1961) ve daha nice sanatçılarımız Nisan ayının kaybettiğimiz değerleri. Bu sanatçılarımızı saygıyla anıyoruz.

* * *

Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nin 1993 yılı anma programları çerçevesinde **Temel Şükrü Doğru**'ya bir anma gecesi düzenledi. 10.6.1993 perşembe günü **Hamamizade İhsan Bey Kültür Merkezi** salonunda yapılacak anma gecesi, **Trabzon Belediyesi Türk Müziği Korosu, Trabzon Türk Sanat Musıkisi Derneği Korosu** ve **Trabzon Müzik Halk Oyunları Derneği Türk Sanat Müziği Korosu**ndan oluşturulacak klasik koro ile gerçekleştirilecek. Oluşturulan klasik koroyu **Devlet Sanatçısı, İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Şefi Dr. Teoman Önaldı** yönetecek. Konuk sanatçı olarak **Mustafa Sağyaşar** ve **Zekai Tunca**'nın katılacağı anma gecesine **Temel Şükrü Doğru ve Arkadaşları** grubundan **Suat Kurtuldu** Tanburu, **Osman R. Aksu** ve **Taşkın Özer** Kanunu ile katılacak.

* * *

Ahmet Selim Teymur'un **Türk Musıkisi** adlı kitabı tekrar basılıyor. Alanında güçlü bir eser olduğu şüphesiz olan kitabın musıki hayatımızda çok önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

* * *

Bu ay siz değerli okurlarımıza dördüncü sayımızı sunmanın heyecanını yaşıyoruz. İnanın **Mavi Nota** büyük bir keyifle hazırlanıyor. Bu keyif ve heyecanın getirdiği tatlı ve muhteşem yorgunlukla siz değerli okurlarımıza sunuluyor. Dergimizin kapağını Bestekar Trabzonlu Rahmi Bey'in 1896 yılında 32 yaşındayken çekilmiş bir fotoğrafı süslüyor. Bu fotoğrafı araştırmacı - yazar Sayın Dr. Mehmet Nazmi Özalp'ın arşivinden aldık. Sayın Özalp'a teşekkür ediyoruz. Bize ulaşan onlarca dergiden birisi olan ve Ankara'da yayım yaşamını sürdüren Karşı dergisinin Ocak 1993 sayısından aldığımız Nahit Eruz'un "İnsanoğlu'nun derdi ne?" başlıklı yazısıyla bu ayki sayımıza başlıyoruz. Yayın Yönetmenimiz Müfit Semih Baylan'ın yaşamının 25 yılını geçirdiği Aksaray'ı, nostaljik yaklaşımla anlatan bu yazıyı onun isteği doğrultusunda koyarken, Trabzon'dan, Anadolu'nun ortasındaki Aksaray'a bir göndermede bulunmak istedik. Mart sayımızda andığımız Temel Şükrü Doğru'nun, İstanbul temsilcimiz Osman R. Aksu'ya ithaf ettiği Eski Dostlar başlıklı şiiri dergimizin bir başka anlamlı köşesi. Dramaturg arkadaşımız Selahattin Gündoğdu'nun Çağdaş Tiyatroda Dramaturjinin Konumu adlı yazısı, tiyatro ile ilgilenen okurlarımız için öğretici özelliği olan bir yazı. Değeri Bilinemeyenler köşemizde, Trabzon 1988 dergisinden Arslan Pulathaneli'nin Trabzon'daki Sinemalar konulu yazısından Turan Sinemasını onun imzası ile veriyoruz. Özel Bölümümüz Metronom'da, Trabzonlu bestekar Rahmi Bey bu ayki konuğumuz. Bestekârımız ile ilgili anıları ve az yayınlanmış veya bugüne kadar yayınlanmamış bilgileri bulacaksınız. Geçen sayımızda andığımız rebab sanatçısı Sabahaddin Volkan'ın Trabzon'umuzun Tanburi Fransız Ali'si ve 1930'lu yılların Trabzon'u ile ilgili anılarını anlattığı Hatıralar ve Ötesi adlı yazısının ardından gönderdiği mektupları ile bizleri sevindiren Sayın Yekta Güngör Özden'in bir şiiri yer almakta. Bir şiir de Mehmet Cemil Uğurlu'dan... Temel Şükrü Doğru ve Ahmet Selim Teymur'u birlikte anan yazısında Gündoğdu Sanımer bu ay yine bizlerle. Gösterdiği ilgiyle bizleri mutlu kılan Engin Aşkın, Kanada'dan gönderdiği yazısıyla yazı ailemize katıldı. Amerika'dan müzik haberlerini ileten Engin Aşkın'ı ilerleyen sayılarımızda yazılarıyla konuk etmek istiyoruz. Bir Meyva Büyür İçimde ikinci bölümüyle devam ediyor. Sanat Haberleri sayfamızda Trabzon'daki etkinlikleri başlıklar halinde bulacaksınız. Sabahaddin Volkan'ın bestelerinden ikisini, Temel Şükrü Doğru'nun bir bestesinin notası ile ekte sunuyoruz. Dergimizi daha güzele ulaştırabilmemiz için siz değerli okurlarımızın eleştirileri bizim için çok değerli. Pırıl pırıl, dopdolu bir dergi çıkartabilmenin heyecanını siz okurlarımızla bütünleşerek duymak istiyoruz. Onun için tüm eleştirilerinizi bize yazabilirsiniz.

* * *

Mayıs sayımızda tekrar sizlerle buluşmak istiyoruz. Mutluluklar, başarılar, esenlikler tüm dileğimizdir.

İnsanoğlunun derdi ne?*

● **Nahit ERUZ**

Nerede uluslararası ya da etnik gruplar arası çatışmalar olsa, hep çocukluğumu anımsarım.

Çocukluğumda, Aksaray'da pek çok mahalle vardı. Ama iki mahalle resmi adıyla değil oturanlarıyla adlandırılırdı.

Biri "Çerkez Mahallesi", öteki de "Gavur Mahallesi".

Çerkez mahallesinde bizler otururduk.

Gavur mahallesinde de Ermeniler ve Rumlar.

Kasabamızda, Romanya'dan, Selanik'ten gelen göçmenler ve köylerden kente göçen Kürtler de var. Türkler zaten kasabanın çoğunluğunu oluşturuyor. Ama tüm bunların oturdukları mahalle adları bizimkiler gibi değil. Resmi adları neyse o. Kergi mahallesi, Kılıçaslan mahallesi, Büyük Bölcek, Küçük Bölcek, Dere mahallesi, Taşpazar vesaire.

Annem Çerkez ama, Rum terzi Despina'nın yanında, 1925 - 1930 yılları arasında kadın terziliği öğrenmiş. Halkın "Kır Kızlar" dediği, terzi Rum kız kardeşlerin yanında.

Çerkez babam da küçükken anasız babasız kalmış. Biraz büyüyünce de anamı kaçırmış. Komşuymuşlar zaten.

Babamın arkadaşları arasında demirci Garbis Usta, pastırmacı Çolak Mamas, terzi Artin gibi kişiler yanında pek çok Türk ve Kürt de vardı. Ne anamdan, ne de babamdan Türk, Kürt, Ermeni, Rum, Çerkez ayrımı yapacak tek sözcük duydum. Büyükler, anamın ve babamın dostları, onların çocukları da bizlerin can ciğer arkadaşlarıydı.

Aradan çok zaman geçti. Ama ailece görüştüğümüz Garbis amcaları, ilkokuldaki arkadaşım Kevork'u. Gavur Mahallesindeki güzel Angel'i hep anımsıyorum. Bir bayramları vardı onların, adı neydi bilemezdik ama çocuklar arasında o bayramın adı "yumurta bayramı" idi. Sanırım, soğan kabuğuyla yumurtayı kaynatıp boyarlar ve bizlere ikram ederlerdi.

Kürt köyü Tepesidelik'de geçirdiğim bir ayı ve onların bizim aileye, bizimkilerin de onlara yakınlıklarını hep içimde yaşıyorum.

Türkler'e akrabalık ise zaten çoktan başlamıştı bile.

Demek o zamanlar yüreğimize kötü tohumlar henüz ekilmemiş.

Tarih derslerinde anlatılan ufak tefek aykırılıklar bile bizleri pek etkilememiş.

Hepimiz insanız, hepimiz arkadaşız, dostuz ya. Bizi etkileyen de anlatılanlar değil, yaşam biçimimiz.

Türk, Rum, Çerkez ya da Ermeni... Birlikte büyüyorduk ve Türk'ü, Çerkez'i, Ermeni'si, Rum'u ve Kürt'ü hep içiçeydik.

Şoför babam, terzi anam, Ermeni ve Rum dostlarımızla, arkadaşlarımızla hep birlikte, kin nedir bilmeden, kimseyi düşman görmeden yaşadığımızı anımsıyorum. Çok mutlu günler olarak. Bayramlarımızı bile birlikte paylaştığımız günleri. Resmi ve dini bayramlarımızı.

Peki, insanoğluna ne oldu böyle?

İnsanoğlu'nun derdi ne ki, herkes birbirine düşman kesildi? Neden birbirlerini hep boğazlıyor?

Elli yıl önce, Anadolu'nun ortasındaki Aksaray'da insanca birlikte yaşadığımız; Artin, Mamas, Kirkor amcalar, Gülrenk, Ariknas teyzeler ve çocukları Armenak, Siron, Vahan ve Paris yok artık Aksaray'da, "Gavur Mahallesi" de yok, "Çerkez Mahallesi" de.

Elli yıl önceki dostluğu, insanca birlikte yaşamayı, kısa bir süre sonra düşmanlığa çeviren güç neydi? İnsan, bu kadar mı insanlığa yabancılaşmıştı? Anlamak zor doğrusu.

Hem güzelim günleri, hem de günümüzü yaşayan biri olarak şöyle diyorum:

İyi ki, çocukluğumda küçük bir kasabada barışı ve dostluğu yaşamışım. Hiç değilse ne olduğunu biliyorum.

Hele; insanın insana düşman olduğu günümüzde, o çocukluk günlerimin anısı öylesine güzel ki.

Bu güzelliği bozan insanoğlu'nun derdi ne peki? ●

** Bu yazı, **Ankara**'da yayımlanan **"KARŞI"** dergisinin Ocak 1993 Sayısından alınmıştır.*

Aziz ve kadim dostum Osman Aksu'ya da ithaf

Nazire

"Eski Dostlar"

Unutulmaz hiçbir zaman
Eski dostlar eski dostlar
Gönüllerde yaşar her an
Eski dostlar eski dostlar

Hayâllerle göze gelir
Dilden dile söze gelir
Özlem ile öze gelir
Eski dostlar eski dostlar

Unutulmaz o genç çağlar
Yaprak yaprak solmaz yıllar
Taze kalır hatıralar
Eski dostlar eski dostlar

Temel Şükrü DOĞRU

Trabzon: 13.6.1989

Çağdaş tiyatroda dramaturjinin konumu

● Selahattin GÜNDOĞDU

Tiyatro pratiğimizde dramaturjinin işlevi, tutum ve konumu hâlâ tam anlaşılabilmiş değil. Bunun nedeninin, tiyatromuzun "bilimsel" temellere oturtulmamış olmasından ileri geldiğini düşünüyorum. Değerlerin altüst olduğu, kavramların deforme edildiği, insanın özdeksel ve tinsel planda yabancılaşmışlığının had safhada yaşandığı şu parçalanmışlık evreninde, "dramaturji"nin kavramsal olarak irdelenmesi gerektiği kanısındayım.

Tiyatro sanatının, aynı zamanda bir tiyatrobilim hâlesiyle kuşatılmış kuramsal - edimsel bir etkinlik olduğu görmezden geliniyor; ya da önemsenmiyor. Tiyatrobilim, yazın üzerine oluşturulmuş kuramlardan, beşerî bilimlerin kullandığı yöntemlerden yararlanmayı, bir metne veya bir gösterime "bilimsel eleştiri" için gerekli çözümleme / okuma / yorumlama araç - gereçlerini kullanarak yaklaşmayı ilke edinmiş bir sanat bilimidir.

Bir tiyatro metnine dizgesel bir yöntemlilikle yaklaşmıyor, kuramsal düzeyde irdelemiyor, her bir metnin çepeçevre bir beşerî bilimler (betimsel bilgi anlamında kullanıyorum!) kuşağıyla çevrili olduğunu farketmediğimizden ciddî bir toplumsal tarih araştırmasına gerek duymadan, ansiklopedik bilgi kırıntılarıyla ve çoğu kez de empirik yöntemlerle doğrudan sahnesel gerçekleştirimlere soyunuyoruz. Marksçı düşüncedeki "praksis" kavramı, düşünsel - kuramsal süreçlerle edimsel süreçlerin sarmal birlikteliğini içerir: "Teori olmadan pratik olamaz!" Bilimsel formasyondan yoksun "tiyatroyapıcılar"ın kulaktan dolma basmakalıp bilgilerle, düzenli bir okuma - araştırma uğraşına gereksinim duymadan "şifahî" bilgilenme yoluyla altyapılarını oluşturmak suretiyle tiyatro yaptıklarını; nasıl ki her bilimsel disiplinin kendine özgü bir terimce lûgati varsa, tiyatronun ve tiyatrobiliminin de kendine özgü bir terimce kataloğu olduğunu göz ardı ettiğimizden, düşünsel planda dil birliği sağlanamayacağı gibi, sahne üstünde eylem birliği de sağlanamayacağını hep savsakladığımızı; örneğin otuz beş yıllık sanatçı olmanın, sanatta yetke olmakta bir tür "meşruiyet gerekçesi" olarak sunulduğunu; sanatçı olunamayacağı, aksine oluşulacağını hep unuttuğumuzu; dahası, mevcut pers-pektiflerin, sanata ilişkin söylemlerin, uygulanagelen kuramsal ve teknik çevçevelerin, sanatsal beğenilerin vb. sorgulanmadığı bir tiyatro pratiğinde en büyük eksiğimizin eleştirel bir kuram olduğunu, hemen her zaman kısa vadeli, günübirlik kaygılarla "icra-i sanat" eylediğimizi saptamak istiyorum.

"Tiyatrobilim", dedik. Sanatsal etkinliği bilimsel bir tavırla yürütmeyi, tiyatro kuram ve edimini bilimsel yöntemlerle gerçekleştirmeyi kastediyoruz bununla. Bu çerçevede, bir meta - linguistik konuma yerleşmek suretiyle, bilimin içeriden sorgulanması demek olan epistemoloji (bilgi kuramı) bilimde ne işlev görüyorsa, dramatik sanatlarda da dramaturji benzer işlevi görmektedir. Alman tiyatro geleneğince üretilen "dramaturji", Türkçeye, fazlaca bir şey söylemeyen bir Türkçeleştirmeyle, "dram sanatı uzmanlığı" şeklinde çevrilmiş. Uygulamada ise, yalnız oyun metniyle sınırlı bir alanda, dram sanatının ilkeleri ışığında oyun metninin irdelenip - çözümlendiği bir uğraş, bir tür "raportörlük" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İmdi; nedir bilim felsefesi olarak epistemoloji?: "Epistemoloji ise çeşitli bilimlerin ilkelerini, varsayımlarını ve sonuçları-nı **eleştirerek*** inceler, onların mantıksal kökenini (ruhbilimsel değil), nesnel değerini belirlemeye çalışır"(1). Buradan hareketle, bilimdeki işleviyle epistemolojiyi dramatik sanatlara aktardığımızda, ona eşdeğerde bir kavram olan "dramaturji"yle karşılaşırız. Yukarıdaki tanımı öyleyse, dramatik sanatlar bağlamında şöyle kurabiliriz: Dramaturji, dramatik sanatların ilkelerini, varsayımlarını ve sonuçlarını **eleştirerek** inceler, onların mantıksal kökenini (ruhbilimsel değil), nesnel değerini belirlemeye çalışır. Konumuz tiyatro olduğuna göre, bu genel tanımsal ilkeyi dar anlamda ele aldığımızda: Epistemoloji... "bilgi eleştirisi; bir yandan bilginin özünü, ilkelerini, yapısını, kökenini, kaynağını; öte yandan bilginin yöntemini, geçerliliğini, koşullarını, olanak ve sınırlarını araştıran felsefe dalı"(2). Dar anlamda yapılmış olan bu tanımı tiyatro alanına aktardığımızda, ana dayanağımız oyun metni olduğuna göre, tümceyi şöyle kurabiliriz: Dramaturji, bir tiyatro yapıtının özünü, ilkelerini, yapısını, kökenini, kaynağını; öte yandan, yapıtın hangi yöntemle üretildiğini, geçerliliğini, koşullarını, olanak ve sınırlarını araştıran tiyatrobilim dalıdır.

Evet; bilim felsefesinde "epistemoloji" ne ise, dramatik sanatlarda da "dramaturji", bir meta - teori, bir öte - dil olması hasebiyle, odur. Dramaturji, yalnız tamamlanmış bir metnin verili bağlamında işlemsel süreçleri izlemekle kalmaz; onun asal işlevi başka yerdedir. Dramatik sanatların, özünde yorumsal sanatlar olduğu göz önüne alınırsa, yazarın metninden yönetmenin okumasına (yorumlamasına) geçişte, bağlam değişikliğinden dolayı farklılaşma yaşanacağından (algısal, beğenisel farklar, göstergebilimsel vurgu farklılıkları, dünya görüşünün sağladığı açı farklılaşması, etkilenme farkılıkları, kültürel birikim düzeyinde mahiyet veya derece farlılıkları, vb.), metnin üzerinde yükselecek olan "hermenetik bir metin" oluşturmakta

** Vurgu, bana ait.*

dramaturji, epistemolojinin bilim felsefesindeki sağlay işlemine benzer bir işlevle, **tutarlı** yorum açısını yakalamada tiyatrobilimsel yaklaşımla alttan, kuramsal destek verir yönetmene. Yönetmen ile dramaturgun bir ve aynı kişide birleştiği durumlarda ise, olası takılıp kalmalar, saplantılar ve yanlış koşullanmalar karşısında, yalnız metnin namusunu savunmakta değil, aynı zamanda yorum ve yönetimin de selâmetini duyarlılıkla deontoloji temelinde gözeten tiyatrobilimsel yetkedir; yoksa, bizde genel olarak anlaşıldığı üzere, "saha komiseri" değil. Özgüveni sağlam, komplekslerinden arınıp kendini çözmüş (*"Gnothi seauton"*), dünyagörüşü berrak, çağını ve toplumunu doğru konumlandırmış, kültür sentezini yapıp tiyatroyu da oradaki gerçek yerine oturtmuş, hayatın anlamı ile sanatın anlam ve işlevini sarmallayacak düşünsel - duygusal olgunluğa erişmiş bir yönetmen ile; metne dramaturjinin **ışığında** yaklaşma yüreklilik ve sağduyusundan yoksun, karanlıklardan medet uman benmerkezci bir obskürantist arasındaki (derece değil) mahiyet farkını çok iyi görmeliyiz: *"Sapere aude!"*

Tiyatro pratiğimizde çoğu kez vasat düzeyde kalan, kimi zaman da müsamere seviyesini bile geçemeyen sahnesel gerçekleştirimlerin; gerçekçi bir oyunun, salt "teatrallik" olsun diye işlevsiz dışavurumcu bir görsel materyalle donatılıp, sonuçta "öz"ün gümbürtüye gitmesi, çevre düzeni altında boğulup kalmasının; masa başında enine boyuna çözümlenmiş bir oyun kişisinin, salt oyuncunun saplantıları sonucu bir "ucube"ye dönüşmesinin; vb... bütün bunların nedeni, sahne metnine bir tiyatrobilimci gözüyle bakılmamış olmasıdır. Başka türlü olması da beklenebilir mi?: Teorik bir toplum olmaktan çok, empirik bir cemaat olduğumuz, tarihen sabit. "Eleştirel Teori"den yoksunluğumuz bizi yaratıcı kılmaktan alıkoyup, güdük bırakıyor; hâl böyleyken, öte - ufuklara uzanabilecek (kültürel tarih - coğrafyamızın devrettiği zengin birikime rağmen) düşünsel araç - gereçlerle donanma gereksinimi duymuyoruz. On dokuzuncu yüzyıl pozitivizminin rantıyla geçiniyoruz bugün bile; aşamalı süreçleri bir bir yaşamadan ulaştığımız tüketim ve refah toplumunun yaşam felsefesi olan "pragmatizm", kamusal - siyasal alanda olsun, sivil topluma tekabül eden cemaat ruhunda olsun, geçerli biricik ilke. Şiiri hayatımızdan dışladık; oysa ne zengin bir şiir geleneğimiz vardı. Tasavvuf geleneğimizden, layik düzene geçmemize karşın, layik bir felsefe oluşturamadık. Özgün bir Felsefe Okulu'muz yoktur, örneğin. Felsefeyi toplumsal bir tutum olarak ne özne-ler düzeyinde ne de bir "Eylem Felsefesi" kimliğiyle gündelik yaşamda gereksinmeyen, ekonomik sorunlarla (tüketim toplumuna açılmamıza karşın) cebelleşilen, gündelik iç siyasetin dar sınırları içinde emek ve zaman tüketilen, beğenilerin "trivial" düzeyde kitle kültürünü azmanca ürettiği, paranın kutsal bir idole dönüştüğü, vb. olumsuz koşullarla sıkboğaz olmuş bir toplumda "belden aşağısı"nda debelenip durduğumuzdan, gereğince ve yeterince yücelemiyoruz. Eleştirel düşünceyi baskılamak, dışlamak, toplumsal - siyasal davranış kalıbımız olmuş âdeta. Frankfurt Okulu filozoflarından Jürgen Habermas, Karşı - Kültür yandaşlarından ve Nietzscheci filozoflardan gelen apokaliptik savlar karşısında Aydınlanma geleneğini savunarak, "Modernlik"i "henüz tamamlanmamış bir proje" diye nitelendiriyordu. Yaklaşık yüz elli yıldır "Batılılaşma" sorunsalını çözememiş bizler için (postmodern eğilimlerin sivrildiği günümüzde) toplumumuz adına sorulabilecek soru, "Modernlik"i ne düzeyde kavradığımız yolunda olacaktır: Dışımızla, kabuğumuzla alabildiğine moderniz hiç kuşkusuz; en derunumuzda ise, yozlaşmış şarklı yanlarımız tüm gizleme çabalarımıza karşın alabildiğine sırıtıyor. "Sömürgeleşme" gibi bir tarihsel olumsuzluğu yaşamamış olmamıza karşın, ikili bir kimliği yaşamaya yazgılı kılmışız kendimizi. Meksikalı şair ve düşünür Octavio Paz'ın Latin Amerika gerçekliği üzerine saptamaları, Türk toplumuyla şaşırtıcı benzerliklerinden ötürü aktarılmaya değer:

> "Bağımsızlık Hareketi yalnızca kendi öz yadsınmamız anlamına gelmiyodu, ama bir aldatmacaydı aynı zamanda. Bizim demokrasimizin gerçek kimliği Caudilloculuktur, liberalizmimiz ise yetkecilikten başka bir şey değil. Modernliğimiz, ikiyüzlülüktü ve hâlâ öyle. 19. yüzyılın ikinci yarısında, İspanyol - Amerikan "aydınları" liberallik maskesini pozitivizminkiyle değiştirdiler, 20. yüzyılın ikinci yarısındaysa, Marksizm - Leninizm'inkiyle. Düşkünlüğün üç biçimi..."(3)

Evet; "düşkünlük"ten tiyatromuz da alıyor payını kuşkusuz! Paz'ın sunduğu toplumsal - kültürel genel çerçeve içinde, konumuz olan tiyatroya gelelim ve dramaturji sorunsalının niçin aşılmak zorunda olduğunu açmaya çalışalım: Tiyatro sanatımızdaki düşünsel çölleşmenin, beğeni yavanlığının nedeni, tek kelimeyle, "Eleştirel Kuram"dan yoksun olmamız. (Burada; bireysel çabasıyla engin ufuklara gidebilmiş, bütün engelleme - köreltle - budama stratejilerine ve kötüleme - kötürümleme operasyonlarına karşın uçabilme yürekliliğini gösterebilmiş İkaruslar'ı tenzih ederim!). Eleştirel yaklaşımlarımızın hâlâ kişilik bazına indirgendiği; tartışmaların genellikle dizgesel - yöntembilimsel "ration"dan uzak, duygusal ve tepisel dinamolarla işlediği; marjinal çizgide yer almış, sıradışı ve aykırı düşünenlerin tekinsiz / sakıncalı addedildiği; farklı olanı (bildik sürü isterisiyle) dışlama eğilimlerinin sıkça görüldüğü, vb. bir sanat ve düşün ortamında yalnızca "nevroz" üretilmektedir. Nevrozun olduğu bir yerde ise, düşünsel açılım, sanatsal gelişme, gönül - kafa birlikteliği, sağlıklı bir iletişim elbette gerçekleşemez.

"İletişim"i, farklı alanların tek bir gövdede, uyumlu bütünlüğe yönelik bir kandolaşımını gerektiren "alışveriş ortamı" kabul edersek, tiyatro pratiğini işleten dinamikler olarak düşünsel - sanatsal - teknik birimler (kavramlar - imgeler - nesneler) arasındaki eşgüdüm, ortak dil lûgati, kuramda / edimde birliktelik de ancak, zora dayanmayan ve erk kullanımını dışlamış, deyim yerindeyse "iktidarsız hikmet alanları" açarak kurulacak iletişimsel yapılarla olasıdır. Bu sacayağından (düşünsel - sanatsal - teknik) biri olmadı mı, topallamaya , tökezlemeye başlarız. Düşünsel düzeyde

iyice irdelenmemiş bir yapıt ne kadar "estetik" olursa olsun, ne denli teknik becerilerle allanıp - pullanmış olursa olsun, "kötürüm - yapıt" olmaya yazgılıdır. Sanat yapıtı, düşünüm ile düşlemenin birbirini dışlamadan birbirine yedirildiği biricik alandır; bu nedenle de ("Hümanizma" gibi bir kaygunuz varsa) çok değerlidir. Tiyatro pratiğinde düşünsel planı sağlayan "dramaturji"nin ıskalanmasının, başka bir deyişle, sağlama işlemi yapılmamış metinlerin, sahne üzerine çıkıldığında (sanki yazgıymış gibi) nasıl gülünç hatalara düştüğünü örnekleriyle sergilemek gerekiyor:

Tarih bilincinden yoksun bir yönetmene, arkaplanını yakın tarihimizin oluşturduğu bir oyunu sahneleme görevi verirsiniz ve I. Dünya Savaşı'nda yaşanan "Sarıkamış Faciası"nı, "Sarıkamış'a sürgün edilme" şeklinde anlayabilir; Osmanlı şehzadesini, babasından da beter titrek bir "pir-i fani" gibi betimleyebilirsiniz; İslâmcı - Osmanlıcı ideolojinin temsilcisi Mutasarrıf'ı oynayan oyuncu, "Nah işte şuraya yazıyorum" sözüyle birlikte parmağıyla soldan sağa yazmayı yansılar; Türkçü - Turancı ideolojinin temsilcisi orta yaştan bir İttihat - Terakki valisini İslâmî sakalla çıkartırsınız; açık biçim - göstermeci biçemde bir oyunda, gerçekçilik adına "garabet" bir makyajla örtersiniz aktörün yüzünü; biçem çözümlemesi yapılmamış bir oyunda, bir sahnede fars - grotesk oynarken bir başka sahnede gerçekçi bir oyunculuk sergilersiniz; dramatik aksiyonun duygusal EKG grafiğini çıkartmadığınız taktirde, coşkulu bir giriş gerektiren yerde ölgün bir giriş yaparak "estetik hazz"ı ıskalarsınız; yedek subay eğitiminin yansılandığı bir sahnede, salt komiklik olsun diye, tahsilli bir oyun kişisini "ebleh", "intikali kıt" biri gibi oynuyorsak "sahne çalarsınız"; gerçekçi bir oyuna "metafizik" bir final yamarsınız; son gösterimde, "şimdiye kadar seyirciyi eğlendirdik, biraz da biz eğlenelim" anlayışıyla, sanat deontolojisine sığmayan - yaraşmayan bir tutumla, zekâdan nasibini almamış sözümona esprileri sahneye kusarsınız; vs. vs...

Özetle; tiyatro bir sanattır; amenna! Ancak, bilimsel tutumla gerçekleştirilen bir sanat / bilim. Tiyatrobilimsel bakmadığımızdan, bilgeliğe / hikmete varılacak yolda yalnız bir araç olan sanattan, "amaçların en yücesi" olan "yaşama sanatı"nı süzemiyoruz; sanatı bir "eylem felsefesi" yordamı olarak görmediğimizden, sanatsal uğraş ile yaşama uğraşını örtüştürüp sarmallandıramıyoruz. Sonuçta, onca emek ve çabaya karşın, yapıp ettiklerimiz çoğu kez "kitsch" düzeyinde röprodüksiyonlar olarak kılıyor. İvedi, "Eleştirel Kuram"a ihtiyacımız var ki, ona giden yol da ancak ve ancak: *"Logos spermaticos!"*

Oldukça "postmodern" bir biçem kazandı yazımız; ama zaten benim, "modernlik" gibi bir kaygım, baş ağrıtan bir sorunum olmadı ki hiç! ●

KAYNAKÇA

1) Prof. Dr. Bedia AKARSU, Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1979, s. 68.
2) Aynı kaynak, s. 33.
3) Octavio PAZ, Modern İnsan ve Edebiyat, Çev. Turhan ILGAZ, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 33.

Değeri Bilinemeyenler*

● **Arslan PULATHANELİ**

Refik Ahmet Sevengil tarafından yazılan ve 1934 yılında kanaat Kütüphanesi tarafından basılan YAKIN ÇAĞLARDA TÜRK TİYATROSU adlı iki ciltlik kitabın **"Cumhuriyetin ilk on yılında"** adlı ikinci cildinin 90. ncı sahifesinde **"Trabzon'da 1912 senesinde belediye arsası üzerine hususi bir şirket (Fransız?) tarafından yaptırılan ve sonra belediyeye terkedilen, içinde temsil de verilebilen bir sinema binası vardı."** diye bir açıklama yer almaktadır.

Eski adıyla Meydan-i Şarkî'de (Meydan Parkı) Millet Bahçesinin doğusunda yer alan bu sinema, başlangıçta TURAN SİNEMASI adıyla Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Kafkas Başbuğu Michael ve Halil Paşa ortaklığı ile sinema olarak açılmıştır.

Turan Sineması önden iki katlı, arkadan tek katlıydı. At nalı şeklinde, salonu bir uçtan bir uça çevreleyen 13 locası vardı. Girişte geniş bir salonu bulunmaktaydı. Üst locaların arka bölümü balkondu.

1920'lerde bu sinemanın yakınında bulunan bazı lokantaların en ilginci Ferah Lokantası idi. Zira Ferah Lokantasında ezani saatle 12.00'den 2.30'a kadar **"Ernest Hegler"**in karısı Madam Hegler ile baldızı piyano çalmakta, müzik eşliğinde müşterilerine yemek vermekteydi.

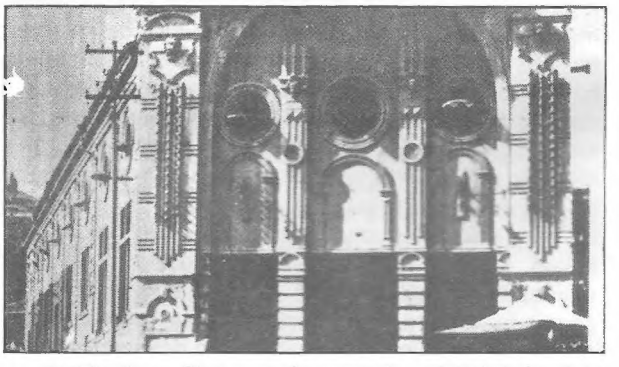

1925'te Turan Sineması'nda sessiz film gösteriminden önce müzik programları düzenlenirdi. Üvertür olarak düzenlenen bu programlarda Mösyö Robert ile Madam Robert piyano ve Keman eşliğinde konserler verirlerdi. Filmler arasında bu programlar devam ettirilirdi. Daha sonraki yıllarda Terzi Akilefin kızlan Tilda ve Şerika sonralan yalnız Şerika piyano çalardı.

1932 yılında yıllığı 3010 liraya Alemdarzade Fazıl tarafından kiralanan bu sinemaya MAJIK SINEMASI adı verildi. O günlerin bir sosyal kulübü olan GENÇLER KULÜBÜ'nün çıkardığı Akın dergisinin düzenlediği bazı **"gece"**ler bu sinemada kutlanır, musıki programlan düzenlenirdi.

16 Eylül 1933 yılında Harunlar tarafından yıllığı 1025 liraya kiralanan sinema yeniden YILDIZ adını alır.

19 Ocak 1940 tarihinde üç yıllığına Haydar Üçüncü ve Hasip Kalaycı ortaklığıyla kiralanan sinemaya SÜMER SİNEMASI adı verilir. 1953 yılında Trabzon'da ilk renkli Türkçe dublaj SKARAMUŞ filmi bu sinemada oynatılır.

Temsiller verilmeye müsait olan bu sinemada birçok musiki geceleri düzenlenir. Bugünkü anlamda; Trabzon'a o yıllarda bir müzikhol görevi görmüştür.

Yaklaşık yanm yüzyıl Trabzon insanına hizmet eden bu görkemli binanın yol genişletme amacı ile 16 Nisan 1958 tarihinde yıkılmasına başlanmış ve 30 Nisan 1958'de tüm kalıntılarıyla ortadan kaldırılmıştır. ●

** Trabzon 1988 dergisinden Arslan Pulathaneli'nin Trabzon'da Sinemalar konulu yazısından alınmıştır.*

METRONOM

TRABZONLU
RAHMİ BEY
(27 Aralık 1864 - 12 Mayıs 1924)

Müzikle ilgilenmeye erken yaşlarda başlamış, enstrüman olarak nısfiyeyi seçmiş ve kendi kendine öğrenmişti. Mümkün olduğunca her müzik toplantısına gider, yapılan müstesna fasıllara bazen nısfiyesi, bazen sesi ile katılırdı. Çağının ünlü ustalarından olan Rauf Yekta Bey, Udi Nevres Bey, Ali Rıfat Çağatay, İsmail Hakkı Bey, Leon Hancıyan'la sanat arkadaşlığı yaparak, müzik sanatımızın pratik yönlerini kusursuz bir şekilde öğrenmiş, edindiği bilgileri, kendi sanat tezgâhında, eşsiz melodi motifleri ile dokuyarak şarkı formunun en karakteristik ses çizgileri ile belirlemişti. Güzel bir okuyuş uslûbü ve iyi nısfiye üflemesine rağmen Rahmi Bey'in asıl önemi bestekarlığı ile ilgilidir. Son dönemin en ilgi çekici ve klasik şarkı formunun en sağlam eserlerini veren ustasıdır.. Geleneksel kurallara bağlı olmakla birlikte, eserlerine söz olarak seçtiği şiirlerdeki duygu unsuruna yakışacak değişiklikler yapabilmiştir. Bunun için Rahmi Bey'in eserlerinde bu ince hesapların izlerini bulmak her zaman mümkündür. Rahmi Bey, Trabzon'lu olmasına rağmen Trabzon'da hiç yaşamamıştır. Ancak Trabzon'da bulunan ve onun tarafından yazıldığı ileri sürülen kitabe ve diğer eserlerin gerçekten Rahmi Bey'e mi ait olduğu sorusuna Mavi Nota Müzik Dergisi olarak bir yanıt getiremiyoruz.

Trabzon'un Boztepey-i Balâ Mahallesi'nden Muhasebey-i Umumiye Müdürü Ahmet Hilmi Efendi'nin oğlu olan Rahmi Bey 27 Aralık 1864 Salı günü İstanbul'un Beyazıd semtinin Divan-ı Ali Mahallesi'nde dünyaya geldi. 1874'de Mülkiye-i Şahane'ye girdi ve buradan 1878'de mezun oldu. Aynı yıl ilk memuriyeti olan Kütahya sancağı Muhasebe Kalemine girdi. 1879'da bu görevinden istifa edip ayrıldı. 1 Kasım 1884'de Devlet Şurasında birinci sınıf **"mülazım"** oldu. 1 Mayıs 1886'da Maliye Nezareti Kupon kalemine nakloldu. 1 Mayıs 1887'de Muhakemat Dairesi mülazımı oldu. 25 Ocak 1894'de Mülkiye Dairesi birinci muavinliğine getirildi. 15 Nisan 1899'da Devlet Şurası bidayet mahkemesine üye tayin edildi. 18 Mayıs 1906 tarihinde kadro kısıtlaması nedeni ile Devlet Şurası Temyiz Mahkemesi'ne nakletti. 17 Mart 1911'de Devlet Şurası kapatılınca açıkta kaldı. 1918'de Darülelhan Müdürlüğü'ne getirildi. Ancak okul kapanınca açıkta kaldı. 12 Mayıs 1924'de kalp hastalığından öldü. 13 Mayıs 1924'de cenazesi Eyüp Kırkmerdiven mezarlığına defnedildi.

Rahmi Bey'in güzel sanatlara meraklı çok erken yaşlarda, daha ortaokul sıralarında başlamıştı. Duygulu kişiliğinden dolayı arkadaşları ona bir isim takmışlardı. Mülkiye'de sınıf arkadaşı olan Servet-i Fünün gazetesi sahibi Ahmet İhsan Bey bu konudaki anılarını Ruşen Kam'a şöyle anlatmış: "... sanatkâr ruhlu bir insandı, çocukluğu musiki ve edebiyat meraklıları arasında geçmişti. Biz ona okulda (Aşık Şair) derdik. Mükemmel Nısfiye çalardı. Hafif tesirli bir sesi vardı. Aşık şairler gibi rind meşrepliydi. Maddi şeylerle uğraşmayı sevmezdi. Tam bir şark filozofu idi. Biz mektepte onu bu sıfatları ile takdir eder severdik. **"Recaizade Mahmud Ekrem Bey'in oğlu Ercüment Ekrem Talü, Rahmi Bey'in hayatının bu sayfalarını şu satırlarla anlatıyor:** "... kısacık boyu toparlak, vücudu ile önü daima ilikli redingotunun içinde Rahmi Bey, Cuma günleri İstinye'deki yalıya gelir, Serveti Fünun mektebini kuran Edebiyat-ı Cedide erkânının toplantılarında hazır bulunurdu. Son derece terbiyeli, müeddep tavırları ile oradakilerin nazarı dikkatini kendi üzerine mümkün mertebe çekmek istemeyen mutedil bir tevazuu ile bir kenarda oturur, lakırdıya hemen hemen hiç karışmadan söylenenleri dinlerdi."

"İlk zamanlar bu terbiyeli kalem efendisinin bu hali meclise devam edenlerin üzerinde soğuk bir tesir yapmış, evsahibine, (bu bigane adam da kim oluyor? Aramıza ne diye katılıyor?) sualini terbiye ve nezakete muhalif buldukları için sormamışlar, fakat halleriyle bu meraklarını billi etmişlerdi. Üstad Ekrem günün birinde bu davayı zerafetle halladiverdi..."

"Durgun sıcak bir yaz günüydü. Sabahtan başlayan edebiyet sohbeti yemekten sonra usanç vermiş, Tevfik Fikret'in şakaları, nükteleri, hicivleri bile yorgun ve durgun zihinlere şevklerini iadeye yetmemişti. Üstad bu esnada bir köşede sandalyenin kenarına ilişmiş, tonbul ellerini dizlerinin üzerine kavuşturmuş, efendi efendi oturan Rahmi Bey'e dönerek".

"- Rahmi Beyefendi, yeni birşeyler yok mu? diye sordu."

" Kendisine hepbirden yönelen meraklı bakışlara ehemmiyet bile vermeyerek"

"- Var efendim dedi, efendimizin bir şarkısını bestelemek cüretinde bulundum. Affımı dilerim. Zira muvaffak olduğumu zannetmiyorum."

"- Lûtf edermisiniz?"

" Rahmi bey kalktı, sessizce sofaya kadar çıktı. Ve biraz sonra elinde ince uzun al atlastan kesemsi bir şeyle geri geldi. Yerine oturdu, geniş salonun açık pencerelerinden boğazın karşı kıyısına doğru nısfiyenin yanık feryadı, Nihavend'den bir taksimin can okşayan nağmeleri yayılır. Taksim bitti... Kalın, kısıkça fakat müessir bir ses, sözleri babamın olan,"

"Süzüp süzüp de ey melek"

Belgesel bir fotoğraf. Trabzonlu Rahmi Bey, sanat yoldaşı Cemil Bey'le birlikte. (Bu fotoğraf, araştırmacı - yazar Dr. Mehmet Nazmi Özalp'ın arşivinden alınmıştır)

"O çeşm-i nim hâbını"
şarkısını okumaya başladı. Üstad Ekremin de dahil olduğu halde, bütün oradakilerin bakışlarında, hattâ besteyi, güfteden üstün bulan bir hayranlık okunuyordu. Rahmi Bey sustu. Kendisini tebrik ettiler. O hiç gururlanmadı. Vaki olan ricalar üzerine asla nazlanmadan, çaldı okudu... Meclisi mesttetti. O günden sonra Rahmi Bey Edebiyet-ı Cedide'nin müzik rüknü oldu."

"19.ncu yüzyıl Türk Musıkisi'nin klasik repertuarına mal olan besteleri birbirini takip ediyordu. Üstad Recaizade Mahmut Ekrem'in:"

"Gül hazin, sünbül perişan bağ-ı zarın şevki yok"

"Gel bu sevdadan hemen vazgeç gönül"

"manzumelerinin ebedileşmesine yardım eden nefis besteler, hep o devrin paha biçilmez verimleridir."

Rahmi Bey, bir yandan edebi bilgisini ilerletirken, bir yanda da o dönem İstanbul'unun musıkişinasları ile çevre edinmişti. Hemen hemen aynı yaşta olduğu ve bir yıldız gibi parlayan Tanburi Cemil'in hâlesi içine girerek bu dostluğu o'nun ölümüne kadar sürdürdü. Rahmi Bey'in kırkı aşkın eseri, şarkı geleneğinin en güzel örnekleridir. Beste-söz, güfte-makam, güfte-ritm ilişkisini olağanüstü düzeyde kullanmış, son derece duygulu, parlak, sanatı az ve özlü eserler vermiştir. Lirik bestekârlarımızın başında gelir. Rahmi Bey'in eserlerinin bu kadar duygulu olmasında, tek çocuğu olan kızı Nahide Hanım'ın Medeni Aziz Efendi'nin oğlu Tanburi Zühdü Bey'le olan mutsuz evliliği ve genç yaşta veremden ölmesinin onu derinden yaralayışının etkisi olduğu söylenir.

"... Rahmi Bey kadro dışında kaldığı yıllarda, musikişinas dostlarının birinin düğününe davet edilmişti. Elbetteki böyle bir davete eli boş gidilmezdi. Bir hediye almak gerekiyordu. Fakat görevinden uzaklaştırılmıştı. Böyle bir hediyeyi kolay kolay temin etmek pek te mümkün değildi. Bu düşünce ile heyecanlanarak hemen şu güfteyi yazdı, besteledi. Dostlarına o ânın duygularını söz ve ses halinde armağan etmekle en değerli hediyeyi vermiş oldu:"

Ey mutrıb–ı zevk âşina
Bir şarkı yaptım ben sana
Tarzı, usûlü nev'eda
Çal söyle, eğlen dâima

Bu şarkısı Kürdilihicazkâr makamında bestelenmiştir.

"Bazı şarkılarının başka olaylarla ilişkisi vardır. Tahir - Büselik makamındaki şu şarkı 1908 Meşrutiyet inkılabının uyandırdığı sevinç ve neşenin heyecanlarını taşır:"

Geçti o gamlı eyyam-ı sermâ
Oldu baharın âsarı peydâ
Giymiş yeşiller kühsâr ü sahrâ
Her yanda bülbüller nağme pirâ

"Tanburi Cemil Bey merhum 1910 yılının bir gününde bir kıraathanede oturmuş gazete okuyordu. Birden gözleri sevinçle parlamağa başladı. Çünkü sütünlar arasında sanat yoldaşı bestekar Rahmi Bey'in (Ulâ sınıfı)'na terfi ettirildiğini okumuştu. Hemen oracıkta bir tebrik mektubu yazarak pek candan sevdiği arkadaşına yollamıştı. Rahmi Bey de bu tebrik vesilesi ile Tanburi Cemil Bey'in yüce sanatı önünde eğilerek ona şu şarkıyı güfte ve beste olarak yazmış ve ithaf etmişti:

Bir sihr-i tarab nağme-i sazındaki tesir
Hep yareli seslerle eder ruhumu teshir
Hicranzede sevdaları eyler bana tasvir
Hep yareli seslerle eder ruhumu teshir

Bu büyük sanatkarın dehası karşısında duyduğu takdir ve tebcil duygularının en mükemmel, en parlak ifadesi bu şarkıdır.

Bestekar şevki Bey'in ölümü üzerine Recai-zade Mahmut Ekrem'in söylediği (Şevki yok) redifli şiire yapmış olduğu Bayatî makamındaki şarkı duygusu ve mana yönünden bir şaheserdir. Musıki repertuvarımızda bilinen eserlerinin sayısı otuz sekiz kadardır.

Trabzon'daki küçük İmaret Mezarlığı'nın batı bölümünde, camiye çıkan yola yakın bir yerde, sandukalı yuvarlak mermerden ayak şâhideli mezarın kitabesi 168 cm. boyunda, çevresi 96 cm. olan yuvarlak mermer üzerine talikle yazılı olup, 27 Zi'l-hicce 1296 Cuma günü / 12 Aralık 1879 tarihinde ölen Hamdi Efendi oğlu Kâmil Efendiye âittir. Kitabe numarası: 61

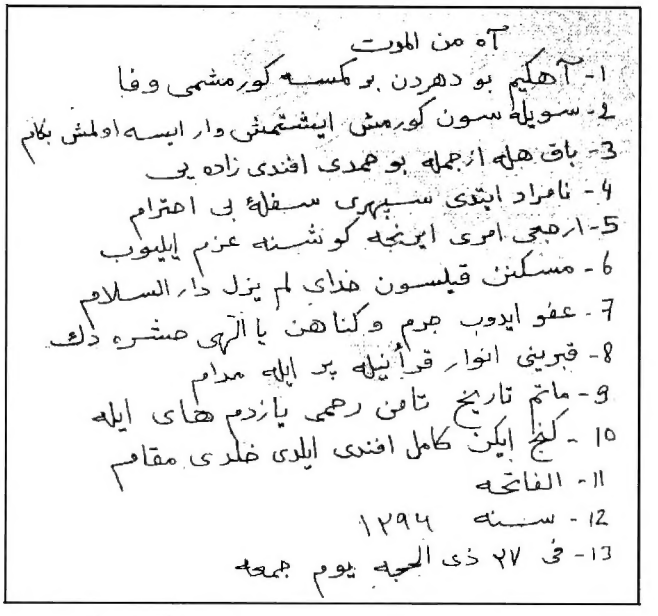
آه من الموت
١- آهكيم بو دهردن بر كسه كورمشمى وفا
٢- سويله سون كورمش ايشتمش وار ايسه اولمش بكام
٣- باق هله ارجمله بو حمدى افندى زاده يى
٤- نامراد ابتدى سپهرى سفله بى احترام
٥- ارجعى امرى اينجه كوشنه عزم ايليوب
٦- مسكنن قيلسون هداى لم يزل دار السلام
٧- عفو ايدوب جرم وكناهن يا الهى حشره دك
٨- قبرينى انوار قرآنيله پر ايله مدام
٩- ماتم تاريخ تامن رحمى يازدم هاى ايله
١٠- كلخ ايكن كامل افندى ايلدى خلدى مقام
١١- الفاتحه
١٢- سنه ١٢٩٦
١٣- فى ٢٧ ذى الحجه يوم جمعه

Ah mine'l-mevt
1- Ah kim bu dehrden bir kimse görmüş mü vefâ
2- Söylesün görmüş işitmiş var ise olmuş be-kâm
3- Bak hele ez-cümle bu Hamdi Efendi-zâde'yi
4- Nâ-murâd etdi sipihr-i süfle-i bî-ihtirâm
5- İrci'î emri erince gûşuna azm eyleyüp
6- Meskenin kılsun Hudâ-yı lem-yezel Dâru's-Selâm
7- Afv edüp cürm ü günâhın Yâ İlâhî Haşr'e dek
8- Kabrini envâr-ı Kur'ân'ile pür eyle müdâm
9- Mâtem-i târîh-i tâmın Rahmi yazdım hây'ile
10- Gece iken Kâmil Efendi eyledi Huld'u makâm
11- el-Fâtihâ
12- Sene, 1296
13- Fî 27 Zi'l-Hicce, yevm, Cum'a.

Açıklama:
Ölümden dolayı âh!

1-2) Ah ki, bu dünyadan bir kimse vefâ görmüş mü? Görmüş, işitmiş varsa, mutlu olmuşsa söylesin!

3-4) Bak hele, bu konuda Hamdi Efendi oğlunu, saygısız, kötü talih muratsız etti.

5-6) Allah'ın "Dön!" emri kulağına erince gitti. Zeval bulmayan Allah yerini cennet kılsın!

7-8) Ey Allahım, günahını suçunu affedip, kabrini, Haşr'e kadar Kur'ân nurlarıyla dâimâ dolu eyle!

9-10) Ey Rahmi, ölümüne matem tarihini tam tarihle ve "hây" ile yazdım. Kâmil Efendi gençken Huld cennetini yer edindi.

11- Fâtihâ.

12- Sene 1296 / 1879

13- 27 Zi'l-Hicce, yevm Cuma / 12 Aralık.

Kitabenin Vezni:

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâilâtün / Fâ'ilün

Kitabenin nazmı Trabzonlu Rahmi Bey tarafından yazılmıştır. Rahmi Bey, Kâmil Efendi'nin ölüm tarihini, tamiyeli tarihle vermiştir. Nitekim, tarih mısraı olan, onuncu mısranın bütün harflerinin sayı değerlerini topladığımızda ortaya, 1280 rakamı çıkmaktadır. Ancak, şâir, dokuzuncu mısrada **"yazdım hâyile"** sözüyle **"hây"** kelimesinin harflerinin sayı değerleri toplamı olan (16) rakamını da bu 1280 rakamına eklememizi işâret ettiğinden, tarih mısraının 1280 rakamı olan 1296 çıkmaktadır.

Kitabenin dördüncü satırındaki **"sipihri"** kelimesinin sonundaki **"ye"** harfi fazladır.

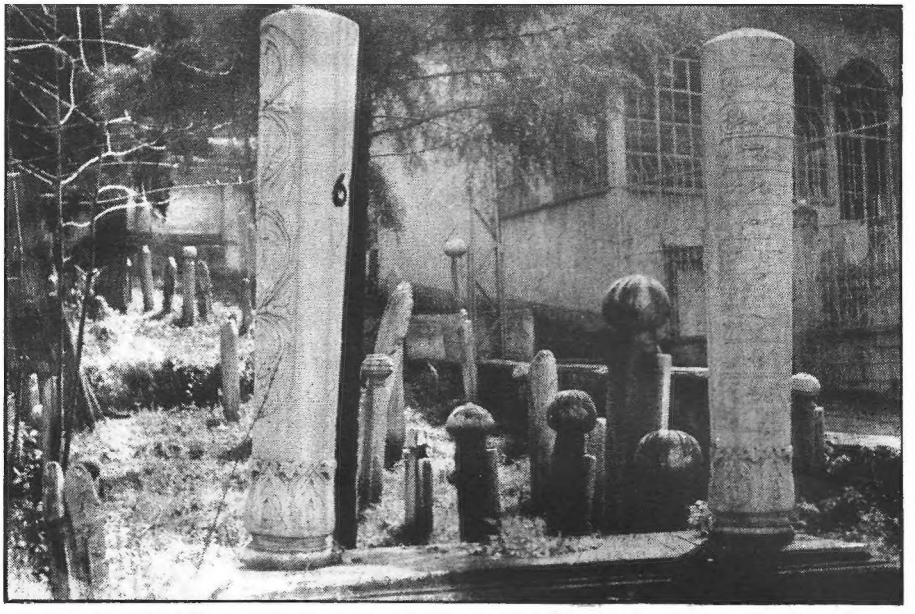

Trabzonlu Rahmi Bey tarafından 1879 yılında yazıldığı ileri sürülen Trabzon'da Küçük İmaret Mezarlığı'nda bulunan kitabe. (Fotoğraf: Arşivimizden alınmıştır)

RAHMİ BEY'İN SAPTAYABİLDİĞİMİZ ESERLERİNİN LİSTESİ

MAKAMI	USULÜ	FORM	GÜFTESİ	GÜFTE YAZARI
Bayati	Ağır Aksak	Şarkı	Gül hazîn sünbül perişan	Ekrem Bey
Bayati - Arabân	D. Hindi	Şarkı	Bakıp ruhsarına âh eylemiştim	Rahmi Bey
Bayati - Arabân	Aksak	Şarkı	Bana n'oldu değişti şimdi hâlim	Rahmi Bey
Bayati - Arabân	Aksak	Şarkı	Bana seyrân-ı cemâlindir emel	Rahmi Bey
Bayati - Arabân	Ağır Aksak	Şarkı	Gönlümü hicrana yaktı, âh o meh-veş	Rahmi Bey
Hicaz	Curcuna	Şarkı	Akşam erdi yine sular karardı	Rahmi Bey
Hisâr - Bûselik	T. Aksağı	Şarkı	Bir nev-cihansın şûh-i cihansın	Rahmi Bey
Hüseyni	Curcuna	Şarkı	Aceb nâzende şûh-i dil-sitansın	Ahmet Nedim Efendi
Isfahan	Curcuna	Şarkı	Etme beyhûde figan vaz geç gönül	Rahmi Bey
Kürdî'li - Hicazkâr	Y. Semai	Şarkı	Bâis figan ü nalerne aşk iptilâsıdır	Rahmi Bey
Kürdî'li - Hicazkâr	Y. Semai	Şarkı	Ey mutrib-i zevk âşınâ	Rahmi Bey
Kürdî'li - Hicazkâr	Aksak	Şarkı	Mahrûm-ı şevkım rûhum pür ahzan	Rahmi Bey
Kürdî'li - Hicazkâr	A. Aksak	Şarkı	Söyle ey mutrib-i nâzende - edâ	Rahmi Bey
Mâhûr	Curcuna	Şarkı	Esir ettin beni ey dil - pesendim	Rahmi Bey
Mâhûr	Aksak	Şarkı	O gülün geçti güzellik çağı	Rahmi Bey
Mâhûr	Aksak	Şarkı	Serv-i nâzı seyr et, çıkmış oyuna	Rahmi Bey
Muhayyer	Curcuna	Şarkı	Yetmez mi sana bister ü bâlın kucağım?	Ahmet Nedim Efendi
Müsteâr	Aksak	Şarkı	Gel ey sâkî, şarabı tâzelendir	Rahmi Bey
Nihavend	Curcuna	Şarkı	Saçlarına bağlanalı ey peri	Rahmi Bey
Nihavend	Yürük Semai	Şarkı	Süzüp süzüp de ey melek o çeşm-i nîm - hâbını	Ekrem Bey
Rast	Aksak	Şarkı	Aşka düştüm âşık-ı âvâreyim	Rahmi Bey
Segah	Aksak	Şarkı	Gönlümün neş'esi aşkınladır ey mıhr-tarab	Rahmi Bey
Sûznâk	Yürük Semai	Şarkı	Bir sihr-i tarab nağme-i sazındaki te'sir	Rahmi Bey
Süznâk	D. Hindi	Şarkı	Sevdim seni ben gülşen-i ömrümde civanım	Rahmi Bey
Şedd-i Araban	Y. Semai	Şarkı	Nev-bahar-ı hüsnüne ermez hazan	Rahmi Bey
Şevk - Efzâ	Aksak	Şarkı	Ey gül-i nev-bahar-ı ân	Rahmi Bey
Şehnaz	Aksak	Şarkı	Ey dilber-i işvebaz / Nedir bu sendeki nâz	Rahmi Bey
Tahir - Buselik	T. Aksağı	Şarkı	Geçti o gamlı eyyam-ı sermâ	Rahmi Bey
Uşşak	Aksak	Şarkı	Ağyâre nigah etmediğin nâz sanırdım	Nef'i
Yegâh	Curcuna	Şarkı	Dilde artık kalmadı tâb ü tüvan	Rahmi Bey

Kaynakça: Türk Musıkisi Tarihi, Mehmet Nazmi Özalp, TRT Yayınları, Ankara 1986, Cilt: 2, s. 39 - 43.
Trabzon'da Türk - İslâm Eserleri ve Kitabeler, Cilt: 2, S. 125 - 126.
Musıkimizde İz Bırakanlar, M. Semih Baylan, s. 61 - 65.
TRT Sözlü Eserler Repertuvan, Tank Kip, Ankara 1983.

Hatıralar ve ötesi...

●Sabahaddin VOLKAN

Sene: 1932... Trabzondayım.

İş Bankası Şubesinin Kambiyo muameletini tedvir vazifesiyle 1931 yılı, Eylül ayı başından beri bu şehirde yaşamakta olanlar arasındayım... Trabzon, hiç şüphe yok ki, Karadeniz sâhillerinin en güzel bir şehri. Fakat, ne yazık ki, her türlü atılış ve zamana uyuş hamlesini, diğer vilayetlerimize kıyasen, yarım asır ve hatta daha da fazla bir zaman ölçüsü ile geriden takib etmekte olan bir belde!.. Her nedense, bir türlü içinden sıyrılamadığı koyu bir fanatizmin pençesinde!.. Erkekleri, sıkışmış bir rûh bunalımı içerisinde kıvranmakta; kadınları ise, el'an siyah çarşafın, kalın peçenin altında birer gün görmez esire gibi...

Ve işte, bendeniz de o yıllarda, İstanbul'un Göztepe gibi bir cennet saadetlu semtinde bir banka memuruyum...

Şehirdeki günler, haftalar ve hatta aylar hep aynı yaşantının ritmi içerisinde geçmekte.. Şu var ki, Cenab-ı Hak bu beldeye, bütün o mutaassıb havasına rağmen, fikren çok uyanık, çok olgun bir genclik zümresi ihsan buyurmuş. Onlar, fıtraten uyanık doğmuş o çocuklar da olmazsa, muhit, asla içinde yaşanılır gibi değil...

Aileden uzak ve bekâr olduğum için, pek çoğumuz öğle ve akşam yemeklerimizi Meşhur YEŞİL YURT OTELİ lokantasının temiz salonunda yedikten sonra hemen her gün hepimiz Belediye Bahcesindeki açık hava kahvesinde geniş bir halka teşkil ediyor ve öğle vakitlerinin iki saatlik tatil devrelerini bu bahçede ve çok çeşitli bahisler üzerine görüşmeler ve şakalarla geçiriyor, akşamları da yine aynı yerde buluşmak üzere vazifelerimize dağılıyoruz. Halkayı teşkil edenler arasında yerli ve yabancı, pek çok değerli simalar da var. Maselâ, Trabzon'un, her bakımdan ender yetiştirdiği gençlerden biri olan Alman Konsolosluk Tercumanı Şinâsi İmre, Süleyman ve Hakkı Mahir kardeşler, Burhan ve Kenan Oğuzlu biraderler, Yunus zade Tevfik, Paşa zade Sezâi, Tatlı sert Eksper Kemal, Rahmi Sanımer, Şevket Subaşı gibi yerlileriyle; bizler gibi yabancılar arasında da , Avukat Reşâd, Avukat Daniş Koper, Neyzen Şevki, piyanİst Vedad Zeki, Şeref Muhtar ve yaz aylarında İstanbul'dan bir kaç aylığına gelip bu halkaya katılanlar arasında da, şair Fazıl Ahmed, İbrahim Alaeddin, Hasan Saka, Hüsnü Çakır, Nazime Hamami İhsan gibiler de var. Ekseri bu çembere, o tarihlerde Trabzon'da avukatlık yapmakta olan Faik Ahmet Barutçu da iltihak ediyor...

Halkamız ve sohbetlerimiz çok renkli ve çok zengin. Bir ara, teftiş için şehre gelen Gümrük müfettişlerinden Celâdet İstanbullu da, aramıza katılıyor. Her gün, belediye bahçesinde dört kol çengi gibiyiz...

Topluluğumuzun Trabzon'un Kültür hayatında yarattığı bir başka yenilik daha var. Hakkı Mahir'in Müdürlüğü ve mesuliyeti altında "AKIN" adıyla bir de edebi bir mecmua çıkarıyoruz. Hepimiz, dilimiz ve kalemlerimizin kudreti nisbetinde bu aylık mecmuaya yazı vermekteyiz.

Hakkı Mahir, mecmuanın Baş Yazarlığını yapmakta; Şinasi İmre, tatlı uslubu ile Almanya seyahati hatıralarını nakletmede; Eksper Kemâl, (Tatlı Sert) imzası altında, şahâne esprilerle süslü fıkralar yazmakta; Burhan ve Oğuzlu Kenan kardeşler de aktüaliteyi aks ettirmedeler. Velhasıl hepimiz güçlerimiz dahilindeki her türlü fikir ve bilgi malzemesini bu mecmuanın sahifelerine taşımağa gayret ediyor ve bunda muvaffak da oluyoruz...

Bu zümreden olarak, bir gün, yine parkdaki mutad toplantılarımızdan birinde, bilmem hangi ağızdan ortaya şöyle bir fikir atılıyor. Mecmua adına, sırf aboneler için bir konser gecesi tertiplenmesini ve bu gecede Garb ve Şark musikileri örnekleriyle, folklor ve oyunlardan müteşekkil bir proğram sunulmasını ve bu

Mavi mavi

Bir mavi karanlıkta yürüyorum günboyu
Sen yanımda yoksun ya.
Bir mavi sessizliğin çıldırtır her soluğu
Yüreğimde varsın ya.

Suların yaprakların maviye duruşunda
Yansıyor senin gölgen.
Umutlu kanatların maviye vuruşunda
Özlenen, aranan sen.

Sen, sonsuz aydınlığın maviyle yıkanmışı
Başlangıcı her şeyin.
Zamanın bilinmeze mavi mavi akışı
Büyüsü güzelliğin.

Yekta Güngör ÖZDEN

suretle Trabzon'un monoton hayatı sathında bir dalgalanma yaratılmasını teklif ediyorlar. Hakkı Mahir, bu teklifi makul ve pek yerinde bularak derhâl kabul ediyor ve tertiplenecek gecenin Garp müziği kısmı için Paşazade Sezâi'yi, Alaturka müzik kısmı programları için de beni vazifelendiriyor.

O akşamdan sonra hemen çalışmalara başlıyoruz. Nihâyet 1932 yılı Mayıs ayının, (eğer yanılmıyorsam), 14.cü gecesi, Tüccar Klubü'nün geniş salonlarında, şehrin en münevver sınıfına AKIN MECMUASI mensublarının hazırlamış olduğu muhteşem bir proğram sunuluyor. Bu proğram, Tanrı lutfu ile o kadar parlak ve o kadar muvaffak bir şekilde sunuluyor ki, haber, ertesi sabah şehre bir bomba hızıyla yayılıyor. O gece, bir tesadüf eseri olarak Şark vilayetlerindeki teftişlerinden dönmekte olan Salih Omurtağ Paşa ile bir diğer paşa da, bu konserde hazır bulunuyorlardı... Onların bulunmaları da ayrıca tezahürlere vesiyle oluyor...

Bu suretle, konserin, her türlü tahmin ve tasavvurların fevkindeki muvaffakiyeti, muhitde muazzam bir çalkalanma mevzuu oluyor. Herkes, o geceyi konuşuyor. Mecmuanın aboneleri dışında kalmış olan halk sınıfı arasında adeta kaynaşmayı andıran davranışlar seziliyor. Çok haklı olarak onlar da bu programı görüp dinlemek için konserin tekrarlanmasını istiyorlar. Nihâyet Vali ve Belediye Reisi'nin de teklifleri neticesi aynı proğram bir kaç ay sonra ve bu defa Belediye Sineması sahnesinde daha kalabalık bir halk topluluğuna tekrarlanıyor. Netice, yine parlak ve muvaffakiyetli oluyor. Takdir ve alkış sesleri dakikalarca kubbeyi çınlatıyor, avuçları, elleri yoruyor...

Ve işte bu sosyal ve kültürel hareketlerin muhitde uyandırdığı geniş alaka ve akisler, benim o zamana kadar gizlemeğe muvaffak olduğum musiki aşinalığımı ortaya koymuş oluyor. Gençlik teşekküllerinden çok samimi davetler almama rağmen, Bankadaki işlerimin nefes aldırmaması yüzünden, onların hiç birine müfid olamıyor ve üzüntülere düşüyorum... Bir akşam üzeri, beni, Harunzade Hafız, erken saatlerde sinemasına davet ediyor, akşam yemeğini bermutad Yeşil Yurt Lokantasında yedikten sonra erkence sinamanın yolunu tutuyorum. Çok titiz ve meraklı insanlar oldukları için, bir sinemadan başka bir saray bahçesi imişcesine bakımlı ve çiçeklerle süslü olan bahçenin kapısı önünde Hafız beni bekler buluyorum. Selâmlaşdıktan sonra bahçeye giriyor ve henüz hiç kimsenin bulunmadığı sıra koltuklardan bir diziye girerek oturuyoruz. Hafız'ın yanında, şahsen tanıdığım bir kaç genç daha var. Onlar, bize biraz uzakta oturuyorlar. Şuradan, buradan, havaiyatdan konuşup şakalaşıyoruz. Bahçenin bütün ampulleri şıkıl şıkıl uyandırılmış, her taraf aydınlık ve rengârenk çiçekler içerisinde. Nefeslerimizi okşayan çiçek kokularına, sinema hoparlöründen dinletilen günlük şarkıların sesleri de karışıyor. Gece de hem ılık ve çok güzel. Çalınan şarkılar da hiç fena değil.. Hafız'ın tatlı espirileriyle süslü sohbeti de hepsi kadar güzel... Sanki, Trabzon'da değil de Göztepe'mdeki dost ve ihvân bahçelerinden birinde gibiyim... Şakalaşmalarımız devam edip dururken bir ara hoparlörden Tanburi Cemil Bey seslenmeğe başlıyor. Ben, hemen susuyorum. Onlar da susuyorlar. Plakdan ve kendi elinden Şedaraban Saz Semaisini dinliyoruz. O sesleri ne kadar göreceğim gelmiş olmalı ki, eserlerin ritmine gayr-ı ihtiyari ellerimle iştirak etmeğe başlıyorum. Bu sesler, az evvelki tahayyülümün üzerinde bir bahar rüzgârı, Çamlıca'dan kopup gelmiş bir Boğaz meltemi gibi esiyor. Huzurla dinliyorum... Fakat karşımdakiler, bendeki bu süküt ve ritme uyuşu tuhaf bir sinsilikle seyrediyorlar. Bir şeyden şüphelenmiyorum. Musiki'nin yarattığı rüyaya kendimi kapdırmış, hâyâlen gençliğimin içinde geçdiği çiçekli bahçelere doğru akıp gitmiştim!..

Az sonra plak sona eriyor... Fakat, o ne!?.. Plakda çalmış olan Tanbur, yani Cemil bey, şimdi sazında akord yoklamaları yapıyor!. Ve sonra, bu sefer de Ferahfeza Saz Semâisini çalmaya başlıyor...

Hayretten gözlerim büyümüş, Hafızın yüzüne bakıyor ve tuhaf bir şaşkınlık içerisinde "-Yahu!.. Yukarıda bir şeyler oluyor. Galiba, Tanburi Cemil Bey'in ruhu zuhur etdi. İki plak arasındaki akord yoklamalarını işitmedin mi? diyorum." Hafız tuhaf nazarlarla bana bakarak susuyor. Yanındaki gençlerin yüz hatlarında ise,"- Artık durumu açık etsek mi, etmesek mi?" der gibisine müteredddid bir ifade var. Ben yine Hafız'dan meded umarken O, " Kalk Sabacığım Kalk!.. Gel bakalım benimle de, bu işi seninle beraberce tahkike çıkalım." diyor.

Hafız önde, ben arkada, bahçenin arka kısmındaki makina dâiresine çıkan merdivenleri tırmanıyoruz. Az sonra, kapısından içeriye girdiğim makine dâiresinde, amplifikatörün karşısında ve elinde tuttuğu tanburu ile ayakta duran ve bize doğru küçük maviş gözleriyle gülümseyen, başı meşin kasketli, sırtında da balıkcı ceketlerini andıran ceketi ile yaşlı ve kısa boylu bir insanın, bana mahcubâne nazarlarla bakarak gülümsediğini görüyorum.

Hayretim o mertebe artıyor ki, Hafıza: "- Yahu bu ne hâl, bu ne manzara!? Sen beni çıldırtacak mısın? Kim bu Cemil hasletli virtuöz" diye sesleniyorum. Hafız da, sürprizinin muvaffak neticesinden memnun ve şakacı gülüşü ile: "- İşte bu da bizim Tanburi Cemil'imiz... Bizim meşhur motorcu Fransız Ali'miz!." diyor...

Motorcu Fransız Ali mi?... Hem motorcu, hem Fransız ve hem de çok üstün bir tanburi!.. Hem tavrı ve hem de çalış ifâdesiyle Cemil Bey'den hiç de fark edilmeyen bir Tanburi Cemil bey dublörü!..

O'na yaklaşarak sağ elini tutuyorum. Utanmasam öpeceğim o nasırlı, sert parmaklı eli... Benden çok daha yaşlı olmasına rağmen, bir küçük çocuk kadar masum ve mahcup bir ifadenin gazesine bürünmüş olan yüzüne sevgi ve hayranlıkla bakıyorum. Ve sonra, Anadolu'muzun sanat hareketleri yönünden çok, ama pek çok kısır kalmış olan şu çorak çölünde doğmuş olduğu için, bütün şu üstün sanat kabiliyyet ve isti'dadına rağmen, sırf bir lokma ekmek için mo-

torculuk yaparak hayatını kazanmağa mahkûm olmuş ve fakat aslında, üzerinde oturmakda olduğu sanatkarlık tahtından asla haberi olmayan bu büyük insanı kucaklıyor ve öpüyorum...

O, tanışma gecemizden sonra, 1934 sonlarındaki, Trabzon'dan ayrılışıma kadar; Paguet Vapur Kumpanyasının Acenta Motoru Reisliğini yapdığı için kendisine muhitinin "FRANSIZ" lakabını takmış oldukları bu melek haslet insanla, bu üstün duyuşdaki sanatkârla, arasıra buluşmalarımız oluyor. O'nu hemen her seferki karşılaşmamızda, engin bir zevk ve vecd içinde dinliyordum. Türk musikisini pek o kadar derinlemesine tanımamasına rağmen, icrakâlığındaki kudretle, zamanına erişmiş olduğu bütün eserleri, şarkıları, besteleri, asıllarını hiç tahrif etmeden tam ve mükemmel bir ritm içersinde çalıyor ve bazan da hafif ve pürüzsüz sesiyle sazına refakat edebiliyordu. Sıcak ve kalbî olan sesinde engin bir hüzün, tatmin edilememiş arzuların hikâyesi ve şikayetleri vardı. Çalarken, hele taksimlerini yaparken, göz pınarlarına biriken yaşları gizliyemiyordu. Bir büyük insan, bir üstün sanatkâr, yaşama kaderini ne hazindir ki, Karadeniz'in azgın dalgalarıyle pençeleşmekde bulmuşdu...

Trabzondan ayrılışımdan bir hayli sene sonra O'nun ölüm haberini aldığım zaman, gizleyemediğim, zabtedemediğim göz yaşlarımla gayr-ı ihtiyâri o günlerin hatıraları üzerine uçup gittim... Ve O'nu, yine, o yıllardaki evimin mevsim çiçekleriyle süslü odasında, Karadeniz'in engin ufuklarına bakan pencereleri önünde içli ve dertli sesiyle bana tanburunu dinletirken buldum. •

"ALLA TURCA"

Prof. Hikmet Şimşek'e saygıyla.

Kösler, davullar vurur;
Çalar zurnalar, ziller
Çalar kudümler, nakkareler;
Yürür mehter takımı
Güvenli, ağır, düzenli.
İki adımda bir durur;
Bakar sağına, soluna.
Peşrevler, semailer, türkülerle
Varır Viyana önlerine.
Ulaşır Haydn'a, Mozart'a, Beethoven'e.
Onlar evrensel dili anlar,
Müziği müzikle selâmlar.
Duyulur "Türk Süiti",
Opera besteler biri,
Marş çalar ötekisi.

Mehmet Cemil Uğurlu

İki müzisyen

● **Gündoğdu SANIMER**

Temel Şükrü Doğru'yu toprağa veriyorduk. Bir ara daldım gittim. Aynı mezarlığın bir başka köşesinde, bir başka müzik adamının mezarı vardı. Orada Ahmet Selim Teymur adı yazılıydı. Bu iki isim Trabzon'da, Türk Sanat müziğiyle birlikte anılırdı bir zamanlar. İkisi de yakın dostumdu. Ne yazık ki, birbirinden ayrı çalışırlardı. Onları bir arada görebilmek için verdiğim uğraşlar hep boşa gitmişti. Gün geldi yaşlandılar. Aktif müzik yaşamlarında eskiye oranla düşme izleniyordu. İşte böyle bir ortamda T.L.Y.D. salonunda onları ilk kez birarada görmem nasib oldu. Koroyu Teymur yönetiyor, saz grubunda da Temel ağabey keman çalıyordu. Gözlerim yaşardı. Konserin bitiminde gidip ikisine de sarıldım. Bakın ikinizi birarada görmek ne güzel oluyor dedim. Birliktelikleri uzun sürmedi. Hastalık gelip yakalarına yapışıverdi. Önce Teymur bir kalp krizi geçirdi. Temel ağabey ona "DEDE" başlığı taşıyan bir şiir yazdı. Bundan sonrası isterseniz Temel ağabeyin bana yazdığı mektuptan aynen okuyalım.

"... Rahmetli dostum Ahmet Selim Teymur'la karşılaşınca birbiiimize takılır, yahu emeklilik, dedelik 65 yaşından sonra olur. derdik. Bir defasında rahmetli bana "sorma Temelciğim bu işler çoluk çocuk elinde kaldı" demiştir. Bu şiiri o, iki krizi geçirip evde yatarken, görüşme yasağı süresi içinde yazdım ve PTT ile kendisine gönderdim, sonra da ziyaretine gittim. Sonra da ben hastalandım. O da ziyaretimde bulundu. Vefatını bir süre benden gizlediler..."

Aynı mektupta yazılı şiir altı kıtadan oluşmakta. İsterseniz bir kısmını birlikte okuyalım.

"... Ahmet Selim Teymur kitaplar yazar
Evde otur... diyen doktora kızar
Aldırmaz bazen de perhiz bozar
Duramaz bilirim olduğu yerde..."

Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere onlar, birlikte çalışmamış olsalar da sevgi, saygı ve dostlukları süre gelmiştir. Bugün ikisi de yok aramızda. Yaşamlarını Asri mezarlıkta noktalamış iki güzel insan...

Trabzon'da, Türk Sanat Müziği alanında, çok değerli sanatçılar yine de var. Bundan kıvanç duyuyorum. Ne var ki, bir bakıma da üzülüyorum. Zira, bölük pörçük olmuşlar. Onları birarada görmek isterdim. Belki o sayede daha da güçlü bir müzik topluluğu oluşabilecektir. •

Kuzey Amerika notları

● Engin AŞKIN

* Kanada'ya 35 yıl önce ABD'nin Arkansas eyaletinden göç eden Rock şarkıcısı Ronnie Hawkins, yeni ABD başkanı Bill Clinton'un görev alma törenine çağrılı müziksel gruplar içinde özel bir ilgi gördü başkandan. Başkanın çocukluk arkadaşı olan Kanadalı Rock şarkıcısı, saksafonu bir profesyonel düzeyinde ustaca çalan ABD Cumurbaşkanıyla özlem giderdikten sonra, onu Kanada ziyaretinde kendi Rock topluluğunda konuk sanatçı olarak saksafon çalmaya çağırdı. Yale, Oxford gibi seçkin Üniversitelerdeki öğrenimi ve yüksek kültürüyle tanınan başkan, tutucu Cumhuriyetçi'lerin kentsoylu sosyete kesiminde "taşralı" diye kınandığı için, Kanadalı Rock şarkıcısı Ronnie Hawkins, "zengin sosyete çocuğu Bush'la yandaşlarına" "kapı dışarı" diyen Amerikan halkına, sık sık "bravo" çekiyor konserlerinde. Kuzeydeki elitist çevrenin "tavukçular" diye alaya aldığı Arkansas eyaletinin nice müzik devleri yetiştirdiğine dikkati çeken Hawkins şu adları gösteriyor: Johny Cash, Barbara Fairchild, Sonny James, Charlie Rich, Glen Campbell...

* 1970 yılında uyuşturucu kullanımından yaşamını yitiren efsanevi Rock sanatçısı Janis Joplin, kızkardeşi Laura'nın yazdığı bir biyografide, tüm gizemleriyle anlatılıyor. Yaşadığı başkaldırı çağında, Rock müziğinin en fırtınalı seslerinden biri olan Joplin, yaşamın saygınlığına ve adalete adanan dev bir sanatçı olarak tanınmıştı. Kanadalı şair ve şarkıcı Leonard Cohen'le uzun yılları kapsayan bir ilişkisi olan Janis, blues-ezgi türünde, bu dalın asıl kaynağı olan zenciler gibi, en görkemli seslerden biriydi.

* Toronto'dan yayın yapan ve çeşitli batı ülkelerinde de sunulan MUCHMUSIC adlı TV kanalı, Joan Baez'in sanat yaşamına döndüğünü bildiriyor. 1960'larda başlayan barışçıl bildirinin en özgün seslerinden biri olan büyük sanatçı, geçen ay çıkan yeni albümünde, kasaba şarkılarına, bırakılmış aşklara ve kovboy ezgilerine uzanan çağdaş nüanslar sunuyor. MUCHMUSIC televizyonu, Baez'in şimdi yaşadığı San Francisco kentinden canlı olarak sunduğu programda, onun eski hippie dostlarıyla bütünleştiği konserin, daha sonra Avrupa'yı içerecek 22 kentlik bir tura dönüşeceğini vurguladı.

* Kanadalı kızılderili sanatcıların oluşturduğu bir sanat kurumunun derlediği ilk "Kızılderili Balesi", Toronto'da gösterime girdi. Kızılderili mitolojisinin gerçek öyküsünü sunan bale, çevresel uyumu yaşamın odak noktası sayan kızılderili halkların, tüm gizemlerini tanımladı. Mohawk kökenli kızılderili müzisyen ve orkestra şefi John Kim Bell'in sunduğu bale, simgelerle, metaforlarla ve düşsellikle örgülü içeriğiyle ve bilgisayarın döngüsündeki sahne tekniğiyle beğeni topladı.

* Dünyaca ünlü tiyatro yönetmeni Harold Prince'in, Arjantinli yazar Manuel Puig'ten uyarladığı "Örümcek Kadının Öpücüğü" adlı müzikal, Torontolu sanatseverleri coşkuya boğdu. Bir Latin Amerika diktatörlüğünde, düşüncelerinden ötürü hapse atılan bir aydınla, aynı hücreyi paylaşan bir eşcinselin psikolojik dramını tanımlayan müzikalde Anthony Crivello, Brent Carver ve Chita Rivera gibi ünlü Kanadalı ve ABD'li sanatçılar rol aldılar.

Kanadalı kızılderili orkestra şefi ve kompozitör John Kim Bell'in sunduğu "The Land Of Spirits - Ruhların Ülkesi" adlı ilk yerli balesi, beğeni gördü.

Türkiye'nin de yakından tanıdığı ABD'li büyük folk şarkıcısı Joan Baez.

Bir hapishane konumu içinde, dostluk ve cesaretle örgülü bir direnişin öyküsü olan müzikal, bağnazlığın, hoşgörüsüzlüğün ve ceberrutluğun anatomisini sergiliyordu.

* 1979'da Toronto'da bir klise bodrumundan doğan "barogue müziği orkestrası", evrensel saygınlığı olan bir düzeye ulaştı. "TAFELMUSIK" adını seçen topluluk, 17 ve 18. yüzyıl müziğini, o dönemin çalgılarıyla sunuyor. Sony firmasının uzun dönem anlaşma imzaladığı barogue orkestrası, "Mozart'ı görkemleştiren bir dâhi grup" sözleriyle, özellikle Almanya'da ve Fransada büyük övgü gördü. Almancada şölen müziği anlamına gelen TAFELMUSIC topluluğu, eski çalgıların bir çokseslilik mucizesi olan batı müziğinde, benzersiz bir ses kalitesine sahip olduğuna dikkati çekiyor.

* Mogolistan'da geziler yapan Torontolu gazeteci David Tracey, Moğolistan'ın başkenti Ulan Bator'da, adı yaygın bir simge olan Cengiz Han'ın şimdi de, bir çok Rock topluluğuna ad seçildiğini belirtiyor. Ülkenin Kültür Bakanı Nambarln Enkbayar'ın, "bu iş çığrından çıktı" demesini, Rock müziğinin küçümsenmesi olarak yorumlayan Rock grupları, "Cengiz Han bir coşku ve dönüşümün adıydı, bu nedenle, onun adını dirençle sürdüreceğiz" diyorlar. ●

Bedri Rahmi Eyuboğlu
"Bir Meyva Büyür İçimde" - 2

● Kurgu: **Selahattin GÜNDOĞDU**

O - Trabzon deyince aklıma bir salkım kareymiş gelir
Bahçeler dolusu zindan yeşili
İçin için kandil kandil ballanır
Kandiller içinde bir kandil yanar
Bir kız deli gibi koşmaya başlar (Yansılanacaktır)
Yanaklarında Amoftaların alı
Dudaklarında kareymişlerin moru
Göğsünde... elinin körü.

Trabzon deyince aklıma Kemerkaya gelir
Kayanın dibinde bir kız soyunur
Bir sarışın şimşektir çakar kamaşır gözlerim
1. Kız - Bir saniye sürmez olup biten
2. - Ama kaya yarılmıştır çoktan derinlemesine
Erkekl. - Orta yerinden
3. Kız - Bir sûret
Bir çırılçıplak aydınlık
4. Kız - Ölesiye saplanıp kalmıştır artık
5. Kız - Kayanın dibinde bir kız soyunur
O - Doya doya bakmaz Mernuş utanır
Şimdi durmuş kötü kötü düşünür

(Şimdi, dalgalı denizi yansılayan kızlar, tek bir dalganın yükselerek kayalara bindirişini yansılayacaklardır aşağıdaki şiir boyunca. Birinci kızda en alt düzeyde olan dalga giderek yükselerek beşinci kızda en üst düzeyine çıktığında, beşinci kız elindeki beyaz konfetileri, dalganın bindirdiği kayada köpürüşünü ifade amacıyla, havaya saçacaktır. Bu işlem, şiir bitene kadar sürecektir, Erkekler de balıkçıları yansılayacaklardır. Bir gemici feneri, çekilen ağlar, bir sopayla yere sürekli vurulmak süretiyle "tık tık tık..." seslerinin motorun çalışmasını anlatacak şekilde çıkartılması. O da Erkekler taifesine katılacaktır.)

- (Erkeklerin yanına giderken)
Trabzon deyince aklıma Faroz gelir
1. ERK. - Trabzon deyince aklıma Faroz gelir
2. ERK. - Kara kara kazanlar hatırlarım dizi dizi
3. ERK. - Kurşun gibi ağır bir balıkyağı kokusu
4. ERK. - Kırar kolunuzu kanadınızı
5. ERK. - Hantal bir bulut güçbelâ havalanır (Bir kız, "Amman Ali'm"i söylemeye başlar.)
1. ERK. - Bulutun içinde yüzlerce Yunus ağır ağır
2. ERK. - Yarım kalmış bir deniz türküsünü
3. ERK. - Deniz dibi yeşilini katran morunu
4. ERK. - Gök mavisine katmaktadır (Kâğıttan uçaklar, yan kulislerden sahne boşluğuna atılmaya başlar; çok sayıda: Martılar!)
5. ERK. - Sonra ağırbaşlı zinosların bembeyaz uğultusu
o - (Yerine gelerek, seyirciye doğru)
Dünyanın bütün denizleri de yetim yapayalnız
Dünyanın her yerinde beyaz, sessiz, sevimli
(Yerden bir kâğıttan uçak alıp, havaya fırlatarak)
Martıya zinos derdik değil mi?

(Sahne kararır; kadehe şarap döker, bir - iki yudumdan sonra, paletle fırçayı alıp, büyük tuvalin önüne gelip, bir - iki çiziktirirken)

Seni bigüzel giymişim içime gâvurun kızı
Bir kurşunda vurdular ikimizi
Gün ışır, yapraklar titrer, tohum üşür
Acı güller kızarır hikâyemizi. (Yerine gelir; paletle fırcayı bırakır, kadehten bir yudum alıp, kitaplıktan bir kitap çıkarıp açar; seyirciye doğru, okur gibi...)
Al gözüm seyreyle
Hep aynı hikâye
Yine aynı Âdem
Yine aynı Havva
Yine aynı elma
Yine aynı armut
Kalanlara yâsin
Gidenlere mevlut
Sen bunu kırk gün kırk gece unut! (Sahneye çevirir yüzünü. Şiirin sorulu kısımları O'na aittir; yanıtlarsa, doğal olarak, muhataplarınca yansılanarak yanıtlanacakdır.)

Fidana sormuşlar: - Niçin büyürsün?
- Tohum itiyor, demiş.
Tohuma sormuşlar: - Niçin itersin?
- Toprak rahat bırakmıyor! demiş.
Toprağa sormuşlar: - Hiçin tohumla uğraşırsın?
- Sebebini toprak olduğunu zaman kulağına söylerim, demiş.
Nara sormuşlar: - Tanelerin kaç tane?
- Yiyenler saysın bana ne, demiş.
Güle sormuşlar: - Niçin kokarsın?
- Bu benim ibadetimdir, demiş.
- Kavakağacı sen hiç dua etmez misin? demişler.
- Nasıl etmem, demiş; benim boyumun yarısı toprağa gömülüdür.
Benim topraktaki parçam dua eder; ben secde ederim!

Kavağın dibini kazmışlar. Kavak devrilmiş ve devrilirken kavak ağacının dua etteğini duymuşlar.

Bir buluta sormuşlar: - Güzel bulut, sen niçin ele avuca sığmazsın?
- Ele düşersem beni ata benzetenler arabaya koşar. Bakraca benzetenler kuyuya atar. Ayıya benzetenler oynatır. Mendile benzetenler burunlarını silerdi! demiş.

Yıldızlara sormuşlar: - Niçin bizden bu kadar uzaklarda yanar tükenirsiniz?
- Ya sizin gözbebekleriniz demişler, niçin biz açılırken onlar kapanır? (Sahne kararır; yerine gelir ve kitabı kapatıp masaya bırakır; kitaplık rafında duran, çerçeveli bir çocuk resmine takılır gözü; alıp, bir süre baktıktan sonra...)

Oğlum Mehmet'e (Karanlıktaki sahneye, akan yıldızlar yansımaktadır)
Gökyüzünü takdim ederim
Ve işte Mehmet'im gökyüzü denilen nur
Uzanabilirsen uzan

- Sürecek-

SANAT HABERLERİ

Sergi

3 Mart - 12 Mart günleri arasında **Gazipaşa Lions Kulübü**'nce düzenlenen **"Yağcıbedir ve Yörük Halıları (Balıkesir) sergisi"**, **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde açıldı. Satışa yönelik bu sergi ilgiyle izlendi.

Aynı galeride 13 Mart günü iki sergi birden açıldı. Bu sergilerden ilki Sanat danışmanımız **Gündoğdu Sanımer**'in **"Bir Türk İslâm Bezeme Sanatı"** olan ikinci kişisel EBRU sergisiydi. Bu sergi Nisan ayının son haftası içinde Ordu'da yinelenecek. Sergi açık kaldığı süre zarfında bir hayli ilgiyle izlendi.

Ressam Asuman Kurnaz'ın **"1. Kişisel Resim Sergisi"** ise galeride aynı gün açılan bir diğer sergiydi.

Gösteri

Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği (FOTO FORUM) üyelerinden **Vedat Osmanoğlu**'nun 6 Mart günü, **Ali Van**'ın 20 Mart günü dernek lokalinde birer dia gösterileri gerçekleştirildi.

Anma

Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nin 1993 yılı etkinlikleri çerçevesinde 30 Mart günü, cemiyet lokalinde eğitici ve çevirmen **Aliye Aşurbaylı**'nın anısına bir gece düzenlendi. **Aliye Aşurbaylı**'yı şair **Ahmet Özer** anlattı.

Tiyatro

Trabzon Devlet Tiyatrosu'nun Ataparktaki **Büyük** sahnesinde sahnelenen **Sarıpınar 1914** adlı oyun sona erdi. 18 - 21 Mart günlerinde ise daha önce oynanan **EZOP** adlı oyun yinelendi. **"Silahşörün Gölgesi"** adlı oyun 25 Marttan itibaren Atapark Büyük Sahnede gösterime girdi. **İrlanda**'nın **Dublin** kentinde onüç çocuklu bir ailenin son çocuğu olarak dünyaya gelen ve **Dublin** kentinin kenar mahallelerinin gerçekçi tiyatro yazarı olarak tanınan **Sean O'CASEY (1890 - 1964)** tarafından kaleme alınan **Silahşörün Gölgesi**, bir tragikomedyadır. 1916 yılında, **İrlanda**'da **Büyük Britanya İmparatorluğu**'na karşı başlayan ayaklanma sırasında geçen olayları konu alan oyunda gerçek kahramanlıkla göstermelik kahramanlık vurgulanır. **Silahşörün Gölgesi** her ne kadar **İrlanda**'nın tarihinde belli bir dönemin, belli olayları ve sorunlarıyla ilgiliyse de, gerek kahramanlık sorusuna verdiği yanıtın çağdaşlığıyla, gerek insan ilişkileri ve doğasına tuttuğu ışıkla her yer ve zaman için geçerlilik kazanmaktadır. Oyunu dilimize **Ülker İnce** çevirdi. Oyunun yönetmenliğini **Kartal Tibet**, Yönetmen yardımcılığını **Mete Şahinoğlu**, Yönetmen asistanlığını ise **Jale Yücel** yaparken, oyunda rol alan arkadaşlarımız şunlardı: **Donal Dovoren - Mesut Turan, Seumas Shield - Seda Yıldız, Tommy Owens - Volkan Ünal, Adolphus Grigson - Ali Ersin Yenar, Mrs. Grigson - Asuman Bora, Minnie Powel - Sevinç Yıldız, Mr. Molligan - Oktay Gözpınar, Mr. Maguire - İlker Danişoğlu, Mrs. Henderson - Gılman Kahyaoğlu, Mr. Gallogher - L. Burak Karaman, Asker - Halil Ayan.** Nisan ayı boyunca sahnelecek olan oyunun dekoru **Hüseyin Mumcu**, kostümleri **Funda Karasaç**, ışıklandırması **Selim Yıldız**, müzikleri **Cem İdiz** tarafından yapılmıştır.

MAVİ NOTA

Aylık
Müzik ve Sanat Dergisi

Sahibi : **Sevilay BAYLAN**
Genel Yayın Yönetmeni : **M. Semih BAYLAN**
Yazı İşleri Yönetmeni : **Hülya ÖZMEN**
Kapak - İç Düzenleme : **M. Reşat SÜMERKAN**
Sanat Danışmanları : **Ahmet ÖZER**
Gündoğdu SANIMER
Suat KURTULDU
Selahattin GÜNDOĞDU

İstanbul Temsilcisi : **Osman Razi AKSU**
Telefon : **(1) 288 16 80**
İzmir Temsilcisi : **Melih GÜLER**

Abone Koşulları : **Yıllık: 100.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **50 DM.**
Yazışma Adresi : **P. K. 205 - 61004 - TRABZON**
Ederi : **10.000 TL. (KDV dahil)**

Abone ederinin, Müfit Semih BAYLAN adına 731986 nolu postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktilo ile yazılması rica olunur.
Ürünler yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez.

DİZGİ: **EFOR Masa Üstü Yayıncılık & Organizasyon**
Tel.: (03) 26 44 26 Fax: (03) 22 29 96 - TRABZON

Basım Yeri: ESER OFSET Matbaacılık - Yay. ve Amb. San.
Zeytinlik Cad. Cudibey İlkokulu yanı Tel.: 21 53 38 - TRABZON